

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 11.03.2021).
2. Амджадін Л. М., Костенко О. Ю., Лібанова Е. М. Гендерні перетворення в Україні. Київ : АДЕФ-Україна, 2007. 165 с.
3. Кримінологія : підручник / А. М. Бабенко, О. Ю. Бусол, О. М. Костенко та ін. ; за заг. ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денисова, Є. Л. Стрельцова. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків : Право, 2018. 416 с.

Одержано 14.03.2021

УДК 343.97

Василь Іванович ПОКЛАД,

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка (м. Сєвєродонецьк);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2272-917X>

ВЛАДНА ЕЛІТА ТА КРИМІНАЛЬНА СУБКУЛЬТУРА

Проблема криміналізації суспільної свідомості постійно знаходиться в центрі уваги вчених-кримінологів. Поширення кримінальної ідеології (субкультури) є небезпечним в першу чергу для молоді, чимало представників якої схильні до романтизації та ідеалізації «сильних особистостей» та прагнення «робити з них життя» [1 с. 272]. Протидія впливу і поширенню кримінальної субкультури є важливою справою не лише у контексті зменшення злочинності, а і для загального оздоровлення суспільства.

Кримінальна субкультура, як сукупність цінностей та норм злочинного світу, традиційно розглядається як прояв антикультури – поведінкових стереотипів *маргінальних* верств населення, що розкріпає обмежувані загальною культурою суспільства спонукання окремих індивідів. Субкультурно обумовлений злочин стає інструментом соціальної мобільності для тих, хто не має можливості підвищити свій статус легальним шляхом [2, с. 417]. Тобто, коли ми говоримо про криміналізацію суспільної свідомості, здебільшого мається на меті поширення кримінальної субкультури з низин суспільної ієрархії до її вищих щаблів. На мою думку, такий кут аналізу є деяким спрощенням проблеми.

Простежуючи історію злочинів як умисних дій французький соціолог та психолог Габріель Тард (автор теорії наслідування) виявляє, що вони починаються як злочини, що здійснюються членами королівської сім'ї, яким пізніше наслідують всі соціальні класи [3, р. 182-183]. Наслідування злочинності нижчими верствами суспільства не означає, що у «верхах» вона повністю зникає. Вона постійно залишається одним з інструментів рішення політичних проблем. Різноманітні способи умисних вбивств, шахрайств, пограбувань, зґвалтувань тощо постійно доповнюють картину політичного життя владної еліти.

Ще у 1907 році німецький економіст і соціолог Франц Оппенгеймер відшукав витоки держави у поведінці бандитів [4]. І практично одночасно з виникненням держав формується традиція заплушення очей на очевидну грабіжницьку сутність дій багатьох героїв національних епосів, - вважає український філософ права О. Литвинов. «І Роланд, і варяги, і наші Володимир та Ігор здійснювали «походи» в термінології сучасних підручників історії, а йдеться-то про пограбування інших племен, народів і

держав, причому ці та інші герої, якщо проаналізувати їхні дії, фактично були розбійниками, тобто бандитами, оскільки їхньою метою було лише або переважно одне — збагачення за рахунок праці інших» [5, с. 194-195]. На думку українського соціолога І. Руценка, «на ранньому етапі соціальної еволюції відбулася перша «кримінальна революція» як хаос насильства і злам природної соціальної організації» [6, с. 13]. Таким чином, те, що ми традиційно відносимо до кримінальної субкультури є також стрижнем субкультури владної.

Виникнення і еволюцію права у такому ракурсі уявляється можливим розглядати як збалансування двох протилежних тенденцій: 1) постійного прагнення еліти закріпити власні поведінкові (по суті архаїчні) стереотипи як загальні норми; 2) поступового суспільного обмеження свавілля еліти. Формування та існування сучасних демократичних суспільств є результатом максимального обмеження з боку суспільства архаїчних поведінкових стереотипів владної еліти. Ще раз слід підкреслити, що ці стереотипи не зникають, а тільки обмежуються. Такі явища, як насильство, агресія, обман з боку влади скрізь залишаються інструментами владарювання, але переходять у латентну площину. Явною ж є для суспільства «номінальна» кримінальна субкультура. До речі, на те, що представники злочинного світу є носіями архаїчної (атавістичної) свідомості звертав увагу ще Ч. Ломброзо [див.: 7].

У періоди суспільних криз архаїчна (кримінальна по суті) субкультура влади стає з латентної явною, не зважаючи на правові обмеження і, навіть, нехтуючи ними. «Правопорядок, - пише В. Туляков, - перетворюється в антипорядок, право гібридизується: принцип доцільності поглинає законність та невідворотність відповідальності» [8, с. 24]. Логічним фіналом розвитку ситуації стає розширення кримінального порядку до меж порядку соціального [див.: 9].

Таким чином, виходячи з попереднього аналізу можна зробити висновок про те, що ефективна протидія криміналізації суспільної свідомості можлива в першу чергу через суспільне обмеження і негативне санкціонування реалізації архаїчно-кримінальних поведінкових стереотипів владної еліти.

Список бібліографічних посилань

1. Шпак С. И. Криминальная субкультура как социальный феномен. *Общество и право*. 2012. № 2 (39). С. 271–275.
2. Криминология / под ред. Дж. Ф. Шели ; пер. с англ. СПб. : Питер, 2003. 860 с.
3. *Theoretical Criminology, Fourth Edition* / by G. B. Vold, T. J. Bernald, J. B. Snipes. New York ; Oxford : Oxford University Press, 1998. 362 p.
4. Травин Д. Бандиты у истоков цивилизации // *Economy Times* : сайт. 09.01.2020. URL: http://economytimes.ru/gumanitarnyy-kontekst/bandity-u-istokov-civilizacii?fbclid=IwAR3ajfHNNh9OmmKI_GzmjWbff41UiXkUFnWB_catfRjJStrWsBmg1RfLc0s (дата звернення: 10.03.2021).
5. Литвинов О. М. Право як феномен культури: спроба філософського осмислення : монографія. Луганськ : Янтар, 2014. 800 с.
6. Руценко І. П. Страх як базисний елемент системи соціального контролю // *Девіантна поведінка: соціологічний, психологічний та юридичний аспекти* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 6 квіт. 2013 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2013. С. 12–16.
7. Ломброзо Ч. Преступный человек / пер. с итал. М. : Эксмо ; МИДГАРД, 2005. 876 с.
8. Туляков В. О. Сингулярність кримінального права та державний примус // *Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані* : монографія / за ред. О. В. Козаченка, Є. Л. Стрельцова ; МОН України, НУ «ОЮА», Каф. крим. права та ін. крим.-прав. дисциплін Миколаїв. ін-т. права, ПРЦ НАПрНУ, ГО «Всеукр. Асоціація крим. права». Миколаїв : Іліон, 2016. С. 23–30.
9. Руценко И. От «криминальной революции» к «криминальному обществу». *Социология: теория, методы, маркетинг*. 2014. № 2. С. 3–22.

Одержано 14.03.2021